

EVROPSKA IN SLOVENSKA JAVNOST O VARSTVU PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Marjan Malešič¹

Povzetek

Analiza javnomnenjskih podatkov omogoča prepoznavanje temeljnih stališč in mnenj evropske ter slovenske javnosti o civilni zaščiti oziroma varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami. Deskriptivna obravnava podatkov o ključnih izzivih in prioritetah Evropske unije (EU) pokaže, da imajo varnost in z njo povezane spremenljivke v evropskem javnem mnenju zelo pomembno mesto. Med zaznanimi viri ogrožanja so predvsem nesreče, povezane s podnebnimi spremembami, vendar so med članicami EU tudi pomembne razlike. Evropsko javno mnenje podpira usklajevalno vlogo Mehanizma unije na področju civilne zaščite pri odzivanju na nesreče. Prav tako podpira dejstvo, da EU zagotavlja solidarnostno pomoč ob nesreči vsem državam po svetu, ki zaprosijo za pomoč. Zaupanje v regijske ali lokalne, nacionalne in evropske oblasti glede njihove pripravljenosti na nesrečo na ravni EU ni zadovoljivo, med posameznimi državami pa so zelo velike razlike. Slovenska javnost poudarja pomen razvoja varstva pred nesrečami, ima visoko stopnjo zaupanja v akterje odzivanja na nesreče in v medijsko poročanje o nesreči, verjame v dobro pripravljenost akterjev, uspešnost njihovega odzivanja na nesreče pa ocenjuje različno od primera do primera. Javnost Slovensko vojsko vidi kot pomembnega akterja zagotavljanja pomoči ob nesreči.

EUROPEAN AND SLOVENIAN PUBLIC OPINION ON PROTECTION AGAINST NATURAL AND OTHER DISASTERS

Abstract

An analysis of public opinion data helps us identify the fundamental views and opinions of the European and Slovenian public on civil protection and protection against natural and other disasters. A descriptive analysis of data on the key challenges and priorities of the European Union (EU) shows that security and related variables occupy a very important place in European public opinion. Among the perceived threats, disasters related to climate change are on average the most prominent; however, there are also significant differences between EU Member States. European public opinion unequivocally supports the coordinating role of the Union Civil Protection Mechanism in responding to disasters. It also supports the fact that the EU offers solidarity assistance in the event of a disaster to all countries around the world that request help. On average, trust in regional or local, national, and European authorities with regard to their preparedness for disasters at the EU level is not satisfactory, and there are very large differences between individual countries, as well. The Slovenian public emphasize the importance of developing disaster protection, have a high level of trust in disaster response actors and in media reporting on disasters, believe in the well-preparedness of the actors, and assess the effectiveness of their response to disasters differently from case to case. The public see the Slovenian Armed Forces as an important entity in providing disaster relief.

¹ dr., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, Ljubljana, marjan.malesic@fdv.uni-lj.si

UVOD

Povečano ogroženost sodobnih družb zaradi podnebnih sprememb ter posledično vse pogostejših in intenzivnejših naravnih nesreč in drugih kriz je mogoče prepoznati na globalni, regionalni in nacionalni ravni. Podatki dokazujejo, da je to vir ogrožanja, ki ga bodo morale države in mednarodne organizacije bistveno bolje obvladovati, kot je to veljalo do zdaj. Raziskave po svetu namreč kažejo, da obstaja precej jasno prepoznaven vzorec napak v pripravah na nesrečo in odzivanje nanjo (prim. Rosenthal in sod., 2001). Izsledki razkrivajo nekatere pomanjkljivosti

glede preventive, sistemskih in organizacijskih rešitev, kadrovskih zmogljivosti in opremljenosti. V procesu odločanja ob nesreči pa se spoprijemamo še s premalo ali preveč informacijami, psihološkimi patologijami, nezadovoljivim sodelovanjem med različnimi agencijami, pomanjkanjem usklajevanja med akterji, problemi vodenja in improvizacije. Ni torej presenetljivo, da v Evropi nesreče in odzivanje nanje spremljajo vse intenzivnejše razprave. K izboljšanju stanja namreč lahko pripomore tudi pritisk javnega mnenja in spodbudi politične strukture ter posamezne politike k dolgoročnejšemu razmišljanju in takojšnjemu ukrepanju. Poleg tega javnomnenjski

podatki pokažejo stopnjo legitimnosti delovanja oblasti na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Javnomnenjske raziskave na temo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami so precej redke. V okviru Evropske unije (EU) so posebno raziskavo o civilni zaščiti izvedli v letih 2012 in 2023. Instrument raziskave Slovensko javno mnenje (SJM) prav tako redno vsebuje nekaj spremenljivk s področja varstva pred nesrečami, v raziskavi SJM, ki sta bili izvedeni v letih 2015–2016 oziroma leta 2024, pa smo vključili poseben vsebinski sklop vprašanj na to temo. Analiza javnomnenjskih podatkov v prvem delu vključuje dejavnost EU v procesu priprave in odzivanja na velike naravne in druge nesreče, ki presegajo zaščitno-reševalne zmogljivosti prizadetih držav ter zahtevajo usklajevalno vlogo in pomoč mednarodnih organizacij, torej tudi EU. V drugem delu je analiza namenjena odnosu slovenske javnosti do izbranih tem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

V članku bomo na podlagi raziskave **Eurobarometer** podrobneje obravnavali zaznavo izzivov, prioritet in virov ogrožanja v evropski javnosti zaradi naravnih in drugih nesreč ter njen odnos do civilne zaščite in njenih dejavnosti znotraj Mehanizma unije na področju civilne zaščite. Posvetili se bomo tudi vprašanju solidarnosti ob nesrečah znotraj EU in zunaj nje. Analizirali bomo podatke o odnosu javnosti do omenjenih tem na ravni EU kot celote, posebej pa bomo izpostavili odnos slovenske javnosti do njih in ga primerjali z odnosom drugih držav članic EU. Interpretacija podatkov **SJM** pa bo ponudila vpogled v zaznavo ogroženosti prebivalstva zaradi nesreč, oceno uspešnosti sistema in posameznih akterjev pri odzivanju na nedavne naravne nesreče, odnos do vloge Slovenske vojske v odzivanju na nesreče, mednarodno pomoč ter zaupanje v medijsko poročanje in delovanje oblasti ob naravnih in drugih nesrečah.

VIRI PODATKOV IN METODA

Analiza je zasnovana na štirih temeljnih virih podatkov. Prvega predstavlja raziskava javnega mnenja Izzivi in prioritete EU, ki je bila izvedena junija in julija 2024, zajela pa je 27 držav članic, torej tudi Slovenijo (Flash Eurobarometer 550, EU challenges and priorities, 2024). V vzorec je bilo zajetih 25.658 anketirancev, starejših od petnajst let. Pogovori so bili izvedeni prek spleta z uporabo računalnikov (CAWI: Computer-Assisted Web Interviewing). Spletne

paneje in svoje partnerske mreže je zagotovil Ipsos. Drugi vir je bil Special Eurobarometer 541, EU Civil Protection, ki se je nanašal na civilno zaščito in je bil izveden septembra in oktobra 2023. Vzorec je zajemal prebivalce, starejše od petnajst let, v vseh državah članicah EU. Skupaj je bilo anketiranih 26.523 ljudi, v Sloveniji na primer 1002 človeka. Šlo je za metodo neposrednega anketiranja (angl. face-to-face), ki je potekalo na domu anketirancev in v njihovem maternem jeziku.

Tretji in četrti vir podatkov sta raziskavi Slovensko javno mnenje 2023/2 in 2024/1, ki sta se nanašali na nacionalno in mednarodno varnost oziroma na zaščito, reševanje in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah. Obe raziskavi sta bili izvedeni z metodo samoizpolnjevanja s pomočjo spletnega vprašalnika ali samoizpolnjevanja s pomočjo pisemskega vprašalnika. V obeh primerih z uporabo standardiziranega vprašalnika. Potekali sta na reprezentativnem vzorcu polnoletnih prebivalcev Slovenije in sta zajeli 1089 (SJM 2023/2) oziroma 992 (SJM 2024/1) anketirancev. Obe raziskavi je izvedla Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, v vsebinskem smislu smo ju pripravili sodelavci Obramboslovnega raziskovalnega centra, njihovo metodološko spremljanje in izvedbo pa je zagotovil Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.

IZZIVI, PRIORITETE IN VIRI OGROŽANJA

Zanimanje javnosti za nesreče in občutek ogroženosti zaradi njih sta spodbujena s trendom povečevanja števila nesreč in zaostrovanja njihovih posledic, o čemer pričajo statistični podatki. Leta 2023 je bilo po svetu registriranih 399 nesreč, dvajsetletno povprečje (2003–2022) pa je 369 dogodkov.² Število smrtnih žrtev je bilo leta 2023 kar 86.473, dvajsetletno povprečje pa znaša 64.148. Manj je bilo vseh prizadetih ljudi v nesreči, saj je povprečje v omenjenih dvajsetih letih 175,5 milijona, leta 2023 pa 93,1 milijona prizadetih. Leta 2023 se je povečala tudi globalna gospodarska škoda zaradi nesreč, saj je znašala 202,7 milijarde ameriških dolarjev, dvajsetletno povprečje pa dosega 196,3 milijarde ameriških dolarjev (CRED 2024).

² Nesreča je vključena v bazo podatkov CRED (Center for Research on the Epidemiology of Disasters), če izpolnjuje eno od naslednjih meril: v njej je umrlo več kot deset ljudi, prizadela je več kot sto ljudi, razglašeno je bilo krizno stanje (state of emergency), zaprosena je bila mednarodna pomoč (CRED 2024). Epidemije (na primer covid-19) v to statistiko niso zajete.

Največ nesreč je bilo leta 2023 v Aziji (163 primerov), kar potrjuje dolgoletni trend, sledijo Južna in Severna Amerika (98), Evropa (61) in Afrika (60), najmanj nesreč pa je bilo v Oceaniji (17). Med naravnimi nesrečami po svetu prevladujejo poplave (164 primerov) in neurja (139), kar je prav tako potrditev dolgoletnega trenda, sledijo potresi (32), plazovi (24), požari v naravnem okolju (16) in suše (10). Tudi največji delež smrtnih žrtev je bil leta 2023 v Aziji, in sicer 73,4 %, sledi Afrika (24,6 %), na druge celine pa odpade le 2 % smrtnih žrtev. Glede deleža smrtnih žrtev leta 2023 se dolgoletni trend le deloma potrjuje, saj je bil v letih 2003–2022 delež smrti zaradi nesreč v Aziji 58,6 %, v obeh Amerikah 20,6 %, v Evropi 16,8 %, v Afriki 3,9 % in v Oceaniji le 0,2 %. Leta 2023 so bili najbolj smrtonosni potresi (62.451 žrtev), neurja (14.666) in poplave (7763). Najbolj smrtonosni posamezni primeri so bili potres v Turčiji (50.783 žrtev), neurje v Libiji (12.352), potres v Siriji (5900), poplave v Demokratični republiki Kongo (2970) ter potresa v Maroku (2946) in Afganistanu (2445). V Aziji je bilo skoraj tri četrtine vseh prizadetih po svetu, gospodarska škoda pa je bila najvišja v obeh Amerikah, kar je dobri dve petini vse svetovne škode, ki so jo leta 2023 povzročile nesreče. Kljub temu pa sta ekonomsko najbolj prizadeti državi v Aziji, in sicer Turčija s 34 milijardami in Kitajska s 25 milijardami ameriških dolarjev škode.

Med desetimi naravnimi nesrečami, ki so zahtevale največ smrtnih žrtev, prizadele največje število ljudi oziroma povzročile največjo ekonomsko škodo, se ni nobena zgodila v Evropi.

V Sloveniji so naravne in druge nesreče v zadnjih letih vse pogostejše in intenzivnejše. Pregled desetih številčk revije *Ujma*, ki izhaja enkrat na leto in analizira glavne nesreče v preteklem letu, razkrije, da je bilo v obdobju 2014–2023 okoli petindvajset precej velikih naravnih in drugih nesreč, med katerimi prevladujejo poplave, neurja z močnim vetrom in točo ter suše. Temu lahko prištejemo še požare v naravnem okolju in na gospodarskih ter stanovanjskih objektih, občasne pozebe, industrijske nesreče in nesreče z nevarnimi snovmi. Ob teh podatkih je treba poudariti, da smo imeli v tem obdobju nekaj ekstremnih dogodkov: žled in poplave leta 2014, epidemijo covid-19 v letih 2020–2021, požar na Krasu leta 2022 in poplave leta 2023, ki so prizadele večji del države in so jih spremljali zemeljski plazovi. Na srečo dogodki, ki so imeli naravne vzroke, niso zahtevali veliko smrtnih žrtev (najpogostejše so posamezne utopitve ob poplavih), česar pa ne moremo trditi za

epidemijo covid-19, ki je v Sloveniji do 31. julija 2024 zahtevala 10.106 smrtnih žrtev,³ in za nekatere druge dogodke z antropogenimi vzroki. Med njimi izpostavimo kemično eksplozijo v tovarni Melamin v Kočevju, v kateri je umrlo sedem ljudi, ter množično prometno nesrečo, v kateri je bilo udeleženih 71 vozil, in sicer 30. januarja 2016, ko so na primorski avtocesti na odseku od Senožec proti Razdrtemu umrli štirje ljudje, trideset pa je bilo poškodovanih. Opozorimo tudi na tri za okolje in ljudi nevarne požare leta 2017, in sicer v Kemisu na Vrhniki, v EKO PLASTKOMU v Ljutomeru in na odlagališču nevarnih odpadkov v Zalogu pri Novem mestu. Strukture zaščite reševanja in pomoči so se skupaj z drugimi akterji ukvarjale tudi z migrantsko krizo v letih 2015–2016.

Poudariti je treba, da nesreče v Sloveniji v zadnjem obdobju prizadenejo vse več ljudi in povzročijo ogromno gospodarsko škodo, ki jo v najhujših primerih pokrivamo tudi iz Solidarnostnega sklada EU. Štirikrat, ob žledu leta 2014, med migrantsko krizo v letih 2015 in 2016, ob požaru na Krasu leta 2022 in v poplavih leta 2023, je Slovenija zaprosila za pomoč prek Mehanizma unije na področju civilne zaščite. Države članice Mehanizma so se na zaprosilo odzvale, Slovenija pa se je na podlagi potreb odločila, katero pomoč bo sprejela in katere ne.

Kako pa ogroženost zaznavajo ljudje? Raziskava **Flash Eurobarometer 550**, izvedena leta 2024, razkrije, da so po mnenju prebivalcev držav članic največji aktualni izzivi EU vojna v Ukrajini, neregularne migracije, okoljska vprašanja in podnebne spremembe, življenjski stroški ter terorizem in varnostna vprašanja. V drugi skupini manj pomembnih izzivov pa so socialne neenakosti, konflikt na Bližnjem vzhodu, nezadostna gospodarska rast, dezinformacije in manipulacije z informacijami ter vpliv digitalnih tehnologij na družbo.

Vprašanja, ki bi jih po mnenju evropske javnosti morala EU prednostno obravnavati, so okoljska in podnebna vprašanja, neregularne migracije, varnost in obramba, vojna v Ukrajini in javno zdravje. V drugo skupino po pomembnosti se uvrščajo delovna mesta, socialna enakost in veščine, demokracija in pravna država, kmetijstvo in prehranska varnost, energija ter ekonomija in javne finance. Najnižjo prioriteto imajo izobraževanje in usposabljanje, industrija in konkurenčnost, raziskave in inovacije, trgovina in digitalna preobrazba.

³ Vir podatka: Covid-19 sledilnik, 2025.

Tako pri aktualnih izzivih EU kot pri njenih prioritetah lahko opazimo, da imajo varnost in z njo povezane spremenljivke v evropskem javnem mnenju pomembno mesto, pomembnejše kot gospodarstvo, sociala, demokracija in pravna država ter digitalne tehnologije in njihov vpliv na družbo. Sklepamo lahko, da evropska javnost varnost razume kot instrumentalno vrednoto, ki omogoča uresničevanje vseh drugih družbenih vrednot, pomembnih za vsakdanje življenje ljudi.

Raziskava **Special Eurobarometer 541**, izvedena leta 2023, sprašuje anketirance, koliko se zavedajo ogroženosti zaradi nesreč v svoji regiji. Dve tretjini celotnega vzorca EU oziroma 67 % se tega zaveda (seštevek odgovorov popolnoma se zavedam in dokaj se zavedam), po državah članicah pa so velike razlike. Tako je na primer zavedanje o ogroženosti zaradi nesreč v njihovi regiji največja v Sloveniji (86 %), na Hrvaškem (79 %), v Franciji (78 %), Luksemburgu (78 %) in na Švedskem (77 %). Najnižje pa je to zavedanje v Bolgariji (39 %), Grčiji (40 %), na Slovaškem (42 %), v Španiji (43 %) in Litvi (44 %).

Na vprašanje, katerim vrstam nesreč in drugih kriz bi morale dajati prednost usklajene priprave in odziv EU, je vzorec celotne EU izpostavil nesreče, povezane s podnebnimi spremembami, kot so požari v naravnem okolju, poplave in cikloni (53 %, pri čemer je vsak anketiranec lahko izbral dva ponujena odgovora), zdravstvenim krizam, kot so pandemije (44 %), potresom in vulkanskim izbruhom (32 %), kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim krizam (29 %) ter posledicam konfliktov v sosednjih državah (21 %). Podrobnejši vpogled v podatke po državah omogoča domnevo, da so anketiranci izhajali predvsem iz ogroženosti lastne države, vendar zaznavamo tudi velika odstopanja. Tako slovenska javnost meni, da naj bi bile prioriteta predvsem nesreče, ki so posledica podnebnih sprememb, druge zgoraj naštetje pa bistveno manj. V baltskih državah Litvi, Estoniji in Latviji dajejo prednost kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim krizam pred posledicami podnebnih sprememb. Največji poudarek zadnjim dajejo v Grčiji, na Cipru, Portugalskem in v Sloveniji, bistveno manj pa v Italiji, Španiji, Franciji in na Hrvaškem, ki so tudi sredozemske države, v katerih je segrevanje ozračja izrazito nad svetovnim povprečjem in lahko pričakujemo še več z njim povezanih nesreč. Potresu in vulkansku izbruhu dajejo prednost v Grčiji, na Portugalskem in v Bolgariji, manj v Italiji in še manj v Sloveniji, ki sta tudi potresno ogroženi. Posledicam konfliktov v sosednjih državah največjo

prednost dajejo na Finskem, Slovaškem, v Litvi in Latviji, bistveno manj v Estoniji, še manj pa v Nemčiji in Grčiji. Zdravstvenim krizam dajejo večjo prednost od EU-povprečja v Španiji, na Irskem, Madžarskem, Danskem in Finskem, izrazito manjšo pa v Bolgariji, Litvi in na Češkem.

Raziskava **SJM 2023/2** razkrije, da se slovenska javnost na splošno počuti bistveno manj varna (61 % se jih počuti varno) kot pred desetletjem (79 % se jih je počutilo varno), kar je zagotovo posledica številnih naravnih nesreč in drugih kriz, ki so prizadele Slovenijo in njeno mednarodno okolje, med njimi izpostavimo vojni v Ukrajini in Gazi, covid-19, uničujoč požar na Krasu leta 2022 in katastrofalne poplave v državi leta 2023. Med konkretnimi dejavniki ogrožanja varnosti Slovenije javnost največji poudarek daje uničevanju okolja (povprečna vrednost 3,12 na lestvici 1 - sploh ne ogroža do 4 - zelo močno ogroža),⁴ naravnim in tehnološkim nesrečam (3,12), kriminalu (3,11), gospodarskim in socialnim problemom (3,11) ter zlorabi alkohola, drog in drugih psihoaktivnih substanc (3,09). Med razmeroma najmanj zaznanimi viri ogrožanja so še vedno vojaške grožnje drugih držav (2,56) in terorizem (2,28), vendar sta se vrednosti glede na leto 2012 skoraj podvojili. Zanimivo je, da nalezljive bolezni, kljub izkušnji z virusom covid-19, v zaznavi niso bistveno bolj ogrožajoče, kar lahko pomeni, da javnost to izkušnjo presoja kot enkratni dogodek.

EVROPSKE IN NACIONALNE STRUKTURE VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Države članice EU na področju civilne zaščite sodelujejo od leta 1977 naprej. Sodelovanje so postopno širile in poglobljale, kar je leta 2001 pripeljalo do oblikovanja Mehanizma za civilno zaščito, ki naj bi pospešil sodelovanje med Unijo in članicami na področju civilne zaščite ob velikih nesrečah. Mehanizem je bil predstavljen kot orodje za mobilizacijo pomoči, izboljšanje priprav in organiziranje sodelovanja (Villani 2017, 128). Leta 2013 je bilo sodelovanje nadgrajeno in preimenovano v Mehanizem unije na področju civilne zaščite, ki omogoča pomoč državam ob terorističnih napadih, tehnoloških, radioloških ali okoljskih nesrečah, ob onesnaženju morja ter v zdravstvenih izrednih razmerah. Hkrati je bil znotraj Mehanizma

⁴ Podrobnejša analiza podatkov SJM o okoljskih vprašanjih in podnebnih spremembah pokaže, da prebivalce Slovenije negativni pojavi v okolju vse bolj skrbijo, jih pa ne zaznavajo nujno kot nekaj, kar vpliva na njihovo vsakdanje življenje, vključno z varnostjo (Malešič, 2023).

ustanovljen Usklajevalni center za odziv ob nesreči, ki zbira informacije v realnem času, opazuje razvoj nesreč, pripravlja načrte za razmestitev virov, sodeluje s članicami pri prepoznavanju njihovih civilno-zaščitnih zmogljivosti in usklajuje pomoč EU na tem področju. Leta 2021 je bil center nadgrajen z operativnimi, analitičnimi, opazovalnimi, informacijskimi in komunikacijskimi zmogljivostmi (Emergency Response Coordination Centre, 2024).

Mehanizem je namenjen usklajenemu odzivanju na nesreče znotraj EU in zunaj nje. V njem sodeluje 27 držav članic EU ter Islandija, Norveška, Srbija, Severna Makedonija, Črna gora, Albanija, Bosna in Hercegovina, Moldavija, Ukrajina in Turčija.

Mehanizem ima funkcionalne cilje in politične motive. Funkcionalni cilji vključujejo sodelovanje držav članic Mehanizma, usklajevanje sodelujočih držav v konkretni akciji, povezovanje njihovih virov ter oblikovanje rezervnih zmogljivosti, z vsem tem pa se izboljšujejo preventiva, priprave in odziv na različne krize. Politični motivi Mehanizma so predvsem v izkazovanju solidarnosti, ki jo ljudje prepoznavajo in cenijo, v vzpostavljanju evropske identitete in v ugodnih političnih učinkih skupnega delovanja pri odzivu na krize.

Evropska javnost Mehanizem odločno podpira (**Special Eurobarometer 541**). Da je usklajevalna vloga EU pri odzivu na nesreče v članicah in drugih državah pomembna, meni 90 % vprašanih, največ na Švedskem (99), Malti in Irskem (98), najmanj pa v Estoniji in Avstriji (81) ter na Češkem (82). V Sloveniji je teh 96 %.

V Sloveniji je področje varstva pred nesrečami, skupaj z obrambo in notranjo varnostjo, samostojen podsistem sistema nacionalne varnosti. Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami varuje ljudi, živali, premoženje, kulturno dediščino in okolje pred naravnimi, tehničnimi in antropogenimi nesrečami. Sistem, ki je organiziran na ravni gospodarskih družb, zavodov in organizacij, občin, regij in na ravni države, opravlja vse generične funkcije, ki zajemajo preventivo, pripravljenost, zaščito, reševanje in pomoč, skrb za vzpostavitev temeljnih življenjskih razmer ter obnovo. V proces izvajanja nalog zaščite, reševanja in pomoči se poleg prostovoljnih (jedro predstavljajo gasilci) in poklicnih sil ter civilne zaščite vključujeta tudi policija in vojska (prim. Doktrina zaščite, reševanja in pomoči, 2002). Slovenija lahko ob večjih nesrečah računa tudi na mednarodno pomoč, in sicer na podlagi članstva v mednarodnih organizacijah in dvostranskega sodelovanja.

Slovenska javnost področje varstva pred nesrečami dobro sprejema in podpira, saj podatki kažejo, da med nevojaškimi prvinami sistema nacionalne varnosti najbolj poudarja razvoj področja civilne zaščite (Malešič, 2014, 54), med prvinami sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami pa javnost največji pomen pripisuje gasilski službi (Malešič, 2014, 60). Podpora je posredno razvidna tudi iz visoke stopnje zaupanja v prvine sistema in iz ocene njihove uspešnosti delovanja ob nedavnih nesrečah (**SJM 2024/1**). Hkrati je poklic gasilca najbolj zaupanja vreden poklic ne le v Sloveniji, temveč v precejšnjem delu sveta (Trust in Professions, 2018). Slovenska javnost kot pomemben del zaščite, reševanja in pomoči prepozna Slovensko vojsko, o čemer podrobneje poročamo v nadaljevanju.

ZAUPANJE JAVNOSTI V OBLAST

V teoriji o zaupanju se večinoma omenjajo **medosebno** zaupanje (Almond in Verba, 1965; Inglehart, 1990), **politično** zaupanje (Mishler in Rose, 2001), **institucionalno** zaupanje kot podaljšek medosebnega zaupanja (Newton in Norris, 1999) ter **družbeno** zaupanje (White in Fu, 2012).

V zadnjem obdobju je bilo opravljenih tudi več raziskav o zaupanju ljudi v politiko, institucije in medije v povezavi z nesrečami. Kervyn in sod. (2014) so ugotavljali, da ob nesreči politično zaupanje vpliva na ugled organizacije in hkrati učinkuje na pričakovanje javnosti glede prizadevanj organizacije pri zmanjševanju učinka nesreče in odzivu nanjo. Weng in sod. (2015) so poročali, da je zaupanje javnosti v vladne in nevladne organizacije ključno pri javni podpori tem organizacijam in v pripravljenosti ljudi pomagati ob nesrečah. Howard in sod. (2016) so proučevali najbolj ranljive skupine prebivalstva in ugotovili, da te skupine zaupajo oblastem, da imajo vire in zmogljivosti, ki jim bodo ob nesrečah omogočile pravočasno posredovati opozorilo in pomoč. 't Hart in Sundelius (2013) sta na podlagi večjega števila raziskanih primerov poročala, da morebitno nezaupanje v vladne institucije pred nesrečo in ob njenem pojavu ne bo kar izginilo.

Kako javnost ocenjuje pripravljenost regijskih ali lokalnih nacionalnih in oblasti EU na odziv na naravne nesreče, kot so požari v naravnem okolju, poplave in suše, ki jih podnebne spremembe zaostrejujejo ter povzročajo številne žrtve in veliko gospodarsko škodo (**Special Eurobarometer 541**)? **Regijske ali lokalne oblasti** so na ravni EU ocenjene v razmerju

47 % (pripravljene) : 48 % (nepripravljene). Najbolje jih ocenjujejo na Finskem (81 : 15), v Sloveniji (77 : 22), Avstriji (73 : 18), na Češkem (67 : 25) in Madžarskem (66 : 30). Najslabše jih ocenjujejo v Grčiji (8 : 91), Latviji (25 : 63), na Malti (25 : 68), Portugalskem (27 : 66) in Cipru (27 : 72). **Nacionalne oblasti** so na ravni EU ocenjene v razmerju 51 % (pripravljene) : 44 % (nepripravljene). Najboljše ocene so nacionalne oblasti prejele na Finskem (83 : 14), v Avstriji (74 : 16), na Madžarskem (69 : 27), v Sloveniji (68 : 31) in na Češkem (66 : 27). Najslabše so bile ocenjene v Grčiji (9 : 91), Latviji (26 : 61), na Cipru (28 : 71), Malti (32 : 56) in Portugalskem (32 : 56). **EU-oblasti** so na ravni EU ocenjene v razmerju 51 % (pripravljene) : 39 % (nepripravljene). Najboljšo oceno jim daje madžarska javnost (70 : 24), sledijo romunska (68 : 25), hrvaška (68 : 29), poljska (66 : 24) in finska (65 : 26), takoj za njimi pa je slovenska javnost (64 : 31). Pripravljenost EU-oblasti najslabše ocenjuje grška javnost (19 : 77), sledijo ciprska (34 : 63), nemška (41 : 48), estonska (38 : 37) in latvijska (41 : 38) javnost.

Predstavljeni podatki jasno razkrivajo velike razlike v oceni pripravljenosti oblasti na različnih ravneh družbenopolitičnega organiziranja med javnostmi v državah članicah EU. Očitno je tudi, da je v povprečju pripravljenost regijskih ali lokalnih oblasti ocenjena nekoliko slabše kot pripravljenost nacionalnih in evropskih oblasti. Slovenija je visoko nad povprečjem EU pri oceni pripravljenosti vseh treh ravni. Grška javnost je najbolj kritična do pripravljenosti vseh ravni organiziranja odziva na nesrečo, finska javnost pa jim je v svojih ocenah najbolj naklonjena⁵.

Kot kaže raziskava **SJM 2023/2**, je zaupanje v slovenske institucije, ki se ukvarjajo z varnostjo ljudi v Sloveniji, visoko. To še posebej velja za gasilce (povprečna ocena 9,05 na lestvici od 0–10) in civilno zaščito (8,30). Zaupanje uživata tudi Slovenska vojska (6,01) in policija (5,97), nekaj manj obveščevalne službe (5,16). Med mednarodnimi organizacijami je najbolj zaupanja vredna EU (4,61), sledijo ZN (4,13) in Nato (4,08). Med političnimi institucijami je na prvem mestu predsednica republike (4,68) pred Državnim zborom (3,89) in vlado (3,76). Zaupanje bankam dosega povprečno vrednost 4,96, sodiščem pa 4,72. Najnižje zaupanje med navedenimi institucijami uživajo cerkev in duhovniki (3,27)⁶.

⁵ Grška javnost je tradicionalno skrajno nezaupljiva do oblasti, ko gre za njihovo delovanje pred nesrečo, med njo in po njej. Izkušnja z raziskovanja v tej državi pred dvajsetimi leti pokaže, da je velik del javnosti verjel, da vlada ve, kdaj bo potres, ampak tega ljudem ne želi povedati.

⁶ Poudariti je treba, da ta raziskava ni merila zaupanja v družino, izobraževalni sistem, zdravstveni sistem in sistem socialnega varstva, ki jih nekatere raziskave vključujejo.

Iz podatkov je razbrati, da v povprečju slovenske, z varnostjo povezane, institucije uživajo višje zaupanje javnosti kot mednarodne organizacije. Zadnje pa so v povprečju bolj zaupanja vredne kot nacionalne politične institucije. Prav tako velja, da je zaupanje v »uniformalne«, nacionalnovarnostne institucije večje kot v institucije zakonodajne, izvršne in sodne oblasti. In ne nazadnje, najmanj javnost zaupa vladi ter cerkvi in duhovnikom.

Zaupanje v oblasti, da bodo prebivalstvo ob naravni ali drugi nesreči pravočasno opozorile na nevarnost in celovito obveščale o nesreči, je razmeroma visoko, saj dosega 52 % (zaupam in povsem zaupam), dobra četrtina vprašanih omahuje (niti zaupam niti ne zaupam), nezaupanje pa je na nizki ravni (14 %) (**SJM 2024/1**).

ZAUPANJE JAVNOSTI V MEDIJE IN DRUGE VIRE OBVEŠČANJA

Ključno je tudi zaupanje v medije in druge vire obveščanja, pri čemer Kirschenbaum in sod. (2016) ugotavljajo, da zaupanje javnosti v formalne vire obveščanja (krizne agencije, lokalne oblasti, medije) in v neformalne vire obveščanja (družinski člani, sosedi, prijatelji in znanci prek tradicionalnih in digitalnih stikov) pomembno prispeva k pripravljenosti ljudi na naravne in druge nesreče. White in Fu (2012) trdita, da je verodostojnost vira informacij ključna pozitivna spremenljivka, ki vpliva na to, kako ljudje sprejemajo in se odzivajo na opozorilno sporočilo. Hkrati ugotavljata, da je zaupanje pomembna prvina komunikacijskega procesa. Tudi Mileti (1999) zatrjuje, da je kredibilnost opozorilnega sporočila zelo odvisna od zaupanja, ki ga imajo ljudje do institucije, ki sporočilo pošilja.

Po podatkih **SJM 2024/1** je stopnja zaupanja v poročanje množičnih medijev o nesreči precej visoka (64 % je odgovorov zaupam in povsem zaupam). Na drugi strani se večina vprašanih strinja, da mediji ob nesrečah poročajo senzacionalistično (povprečna ocena na lestvici 1 - sploh se ne strinjam do 5 - v celoti se strinjam je 3,60), kar je nekoliko protislovno. Rezultati prav tako kažejo, da je javnost zadovoljna s pravočasnostjo poročanja medijev o nesreči, malo manj pa z objektivnostjo in celovitostjo poročanja ter z usklajenostjo poročanja z oblastmi na področju varstva pred nesrečami. Stopnja zaupanja ob pojavu nesreče presega zaupanje, ki so ga mediji deležni v normalnih razmerah, saj raziskava kaže, da tradicionalni mediji (TV, radio in časopisi) na lestvici

zaupanja od 0–10 v povprečju dosegajo le oceno 4,09. Raziskava tudi pokaže, da so deleži anketiranih, ki so aktivni na družbenih omrežjih, naslednji: do neke mere je aktivnih 29 %, precej 12 % in v veliki meri 7 %. Zaupanje v družbene medije teh, ki so v njih aktivni, je prisotno do neke mere (53 %), precej (5 %), zelo malo (26 %) in sploh nič (6 %). Petina vseh zajetih v raziskavo je za komentiranje vsebin o poplavih, požarih, covidu-19 in podobnih dogodkih uporabljala nove tehnologije in družbena omrežja.

Raziskava hkrati pokaže, da je v Sloveniji glavni vir obveščanja javnosti o naravnih nesrečah in sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami še vedno televizija (70 %), sledijo internet (61 %), radio (42 %) in spletna omrežja (Facebook, X, TikTok) (31 %). Pomen drugih virov obveščanja, kot so knjige, brošure, letaki in informacijske kampanje, je zanemarljiv. Podatki omogočajo sklep, da so tradicionalni množični mediji še vedno pomemben vir obveščanja o nesrečah in odzivu nanje, vse bolj pa se uveljavljajo tudi internet in družbena omrežja. Večina si želi, da bi pristojni prebivalce o veliki nevarnosti alarmirali in obveščali tudi prek pametnih telefonov (66 %), 10 % jih temu nasprotuje, preostali ne morejo oceniti. Projekt SI-ALARM, ki bo to omogočal, je zaživel septembra 2025.

Najbolj zaželeni viri obveščanja o usklajenem odzivu EU na področju civilne zaščite so na ravni EU v povprečju televizija (61 %), članki v tiskanih in digitalnih medijih (35 %), radio (33 %), dokumentarni filmi (27 %) ter družina in prijatelji (23 %) (**Special Eurobarometer 541**). Občutno nižje odstotke (od 5 do 11) dosegajo podkasti, reklame na javnih mestih, vplivneži v družbenih medijih, »online« dogodki ter dogodki, ki se jih ljudje osebno udeležijo. Če primerjamo preference do virov obveščanja po posameznih državah, vidimo, da se za televizijo bolj zavzemajo na Finskem (75 %), Portugalskem (72 %) in na Danskem (70 %). Radiu pripisujejo največji pomen na Švedskem (71 %), Finskem (55 %) in v Nemčiji (51 %), na članke v tiskanih in digitalnih medijih pa se najbolj zanesejo na Nizozemskem (61 %), Švedskem (59 %) in v Grčiji (55 %).

SOLIDARNOST ZNOTRAJ EU IN ZUNAJ NJE

V zadnjih letih se po svetu krepi razprava o solidarnosti ob nesreči, kar je gotovo povezano z vse večjo pogostostjo in intenzivnostjo nesreč in s tem povezano nujnostjo pomoči prizadetim. Solidarnost na

najsplošnejši ravni pomeni praktično vedenje posameznika, ki stoji ob strani ljudem, s katerimi je povezan prek skupnih družbenih norm, ciljev in identitete. Gre za nagnjenost narediti nekaj za skupino, ki se je znašla v težkih razmerah (Komter, 2004). Solidarnost pomeni pripravljenost delovati z drugimi in za druge ter tako krepiti kolektivne vezi (Forst, 2021, 3). Gre tudi za krepitev skupnih prizadevanj in utrjevanje identitete. Solidarnost se ne navezuje le na individualno raven, ampak tudi na kolektivno ali skupnostno raven. V tem pogledu je solidarnost mehanizem socialne kohezije (Borger, 2020). Solidarnost je tudi institucionalna: je način, na katerega se prek organiziranih skupin na nacionalni ali mednarodni ravni oblikuje in predstavlja kolektivni interes (Schiara, 2018, 2).

Nedavne analize so razkrile (Malešič, 2025), da se solidarnost kot kolektivna akcija ob nesreči izvaja v različnih oblikah (iskanje in reševanje prizadetih, zdravstvena, materialna, finančna in psihološka pomoč), prihaja iz različnih smeri (družina, prijatelji, lokalna skupnost, pokrajina, država, mednarodne organizacije), njene socialno-psihološke spodbude pa so družbeno identificiranje s prizadetimi ljudmi, solidarnostno vedenje drugih, po katerih se zgledujemo, ter čustveni, etični in moralni vidiki. Večina ljudi se po nesreči vrne k normam, vrednotam in interakcijam, ki so bile značilne za čas pred nesrečo, nekateri posamezniki pa z nesrečo povezane etične zaveze ponotranjijo in se vedejo solidarno tudi po nesreči.

Solidarnost ob nesreči se v praksi izvaja postopoma in skozi čas narašča. V začetni fazi nesreče pridruženi akterji spontano, kolektivno in altruistično zagotavljajo pomoč žrtvam. Delujejo na podlagi skupnih vrednot in norm, pri čemer ignorirajo normativne družbene razlike in vedenje v obdobju pred nesrečo. To solidarnost nato okrepijo lokalni, nacionalni in v najhujših primerih tudi mednarodni akterji. Eden od njih je že predstavljeni Mehanizem unije na področju civilne zaščite, ki zagotavlja pomoč regionalno in globalno. Solidarnost Mehanizma je mehanična, organska, hkrati pa je specifična mešanica, odvisno od primera do primera, velikodušnosti, morale, racionalnosti, vzajemnosti, identificiranja, povezanosti in medsebojne odvisnosti.

Mehanizem je torej en vidik evropske solidarnosti, ki deluje v vseh nesrečah in drugih krizah, ki presegajo zmogljivosti prizadetih držav, ponuja različne oblike solidarnosti, na vseh ravneh družbe in brez geografskih omejitev. Empirični podatki (Malešič, 2025) potrjujejo univerzalnost solidarnosti Mehanizma v

geografskem smislu, glede vrste in narave kriz ter raznolikosti pomoči prizadetim državam. Pozitivni učinki solidarnosti bi lahko bili močnejše identificiranje ljudi z EU kot nadnacionalno organizacijo, njenimi vrednotami, cilji in dejavnostmi.

Podatki raziskave **Special Eurobarometer 541** potrjujejo, da je politika EU na področju varstva in pomoči ob nesrečah izrazito legitimna, tako ko gre za pomoč članicam EU, ki jih prizadenejo nesreče, s katero se strinja 94 % vprašanih, kot ko gre za pomoč, ki jo EU zagotavlja državam zunaj EU, s katero se strinja 91 % anketirancev. Pomeni, da se prebivalci članic EU, torej tudi Slovenije, močno strinjajo tako z evropsko kot tudi z globalno solidarnostno pomočjo ob nesreči, ki jo spodbuja in usklajuje EU.

Mednarodno pomoč je ob nedavnih velikih naravnih in drugih nesrečah, kot smo videli, prejela tudi Slovenija, in sicer v več primerih. Pomoč je zagotovila EU iz Solidarnostnega sklada in prek prej omenjenega Mehanizma. Prek njega ali/in na podlagi dvostranskih sporazumov je pomoč zagotovilo več evropskih držav. Pomoč je v določenih primerih zagotavljal tudi Nato prek Evroatlantskega centra za usklajevanje odziva ob nesreči (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre – EAD RCC).

Podatki raziskave **SJM 2024/1** kažejo, da med državami, ki naj bi najprej pomagale ob nesreči, slovenska javnost največ pričakuje od Avstrije (28 %), Hrvaške (22 %), manj pa od Nemčije (6 %), Italije (4 %), Madžarske (2 %) in ZDA (1 %). Med vsemi pomembnimi mednarodnimi organizacijami se slovenska javnost najbolj zanese na EU (56 %), bistveno manj pa na Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (6 %), ZN (3 %) in Nato (2 %).

Slovenska javnost meni, da je ob naravni ali drugi nesreči najpomembnejša oblika pomoči materialna (54 %), po pomenu sledita psihološka (20 %) in denarna (19 %) pomoč.

SEZNANJENOST Z MEHANIZMOM UNIJE NA PODROČJU CIVILNE ZAŠČITE

Vsaka država, ki jo prizadene velika nesreča ali druga kriza, lahko torej zaprosi za pomoč prek Mehanizma unije na področju civilne zaščite. V desetletju med 2014 in 2023 je Mehanizem sodeloval v vsaj 536 akcijah, med njimi so bile tudi najzahtevnejše: virusna

bolezen ebola v Zahodni Afriki (2014) in Demokratični republiki Kongo (2018), potres v Nepal (2015), migrantska kriza v Evropi (2015–2016), gozdni požari v Sredozemlju (2017), Grčiji (2018), na Švedskem (2018) in v Avstriji (2021), eksplozija v Bejrutu (2020), poplave v Ukrajini (2020), potres v Petrinji na Hrvaškem (2020), begunska kriza v Jordaniji (2020), covid-19 (2020–2023), vojna v Ukrajini od februarja 2022 naprej, potres v Turčiji in Siriji (2023), poplave v Sloveniji (2023) ter številne druge nesreče (EU Civil Protection Mechanism, 2024). Zaradi virusa Sars-CoV-2 je bil v letih 2020 in 2021 Mehanizem aktiviran okoli stokrat.

Na **število akcij** Mehanizma vpliva več dejavnikov, med njimi število nesreč, ki se v nekem letu zgodijo, število prošenj za pomoč, ki jih EU prejme, ter zmogljivosti civilne zaščite, ki jih imajo članice EU. Povprečno letno število akcij Mehanizma v obdobju 2014–2023 je bilo 54, vendar je bila večina izvedenih v zadnjih štirih letih analiziranega obdobja, ko je bilo letno povprečje 91. To je večinoma posledica izbruha pandemije covid-19, še posebej v letih 2020–2021, leta 2022 je pandemija zahtevala 35 akcij, 2023 pa le 9. To pomeni, da je v teh letih naraslo tudi število akcij, ki niso bile povezane z virusom Sars-CoV-2, pri čemer jih je bilo veliko namenjenih pomoči Ukrajini, ki je žrtev ruske agresije (Malešič, 2025).

Med **vrstami akcij** so v analiziranem desetletnem obdobju prevladovali izbruhi nalezljivih bolezni (223 primerov), največ zaradi virusa bolezni covid-19, pa tudi zaradi ošpic, ebole, rumene mrzlice, kolere in drugih bolezni. Veliko je bilo naravnih nesreč (206), med njimi so bili najpogostejši požari (90), poplave (46), potresi (26), cikloni (23) in vulkani (8). Okoljskih nesreč je bilo 26, migrantske krize pa so sprožile 24 intervencij Mehanizma. 21 akcij je bilo potrebnih zaradi evakuacije in repatriacije državljanov članic EU zaradi covid-19 ali različnih konfliktov. Štirinajst akcij je bilo neposredno povezanih z vojnami ali drugimi oboroženimi spopadi, dvanajst akcij pa je bilo namenjenih izboljšanju pripravljenosti držav na različne nesreče.

Analiza delovanja Mehanizma v obdobju 2014–2023 pokaže veliko **geografsko razprostranjenost** akcij. Največ jih je bilo v Evropi (255), sledijo Afrika (85), Srednja in Južna Amerika (71), Severna Amerika (1), Avstralija in Oceanija (17) ter Bližnji vzhod (29).

Glede **vrste pomoči** ugotavljamo, da obsega materialne vire (hrano, vodo, zdravila, obleko, šotore, vodne črpalke, mobilne generatorje, težko gradbeno opremo, tovornjake, rovokopače), eksperte, zdravstvene

ekipe, reševalne enote, službe in njihovo opremo, letališča in transportna sredstva za razdelitev pomoči ter tudi finančno pomoč.

Raziskava **Special Eurobarometer 541** pokaže, da je 63 % vprašanih na ravni EU seznanjenih z dejstvom, da EU pomaga usklajevati odziv na nesreče, ki se zgodijo v članicah in drugih državah, medtem ko 37 % vprašanih tega ne pozna oziroma ne ve. Najvišjo stopnjo seznanjenosti kaže javnost na Švedskem (88 %), v Luksemburgu (87 %), na Portugalskem (86 %), Malti (84 %) in Cipru (80 %). V Sloveniji je teh 78 % vprašanih. Najslabša seznanjenost je v Estoniji (46 %), Bolgariji (49 %), Litvi (52 %), Italiji (53 %) ter Franciji in na Finskem (55 %). Primerjava s posebnim Eurobarometrom na področju civilne zaščite z leta 2012 razkrije, da se je povprečna seznanjenost z usklajevalno vlogo EU ob nesreči povečala z dobre tretjine na skoraj dve tretjini javnosti, na kar je gotovo vplivala povečana dejavnost Mehanizma unije na področju civilne zaščite v zadnjem desetletju, ki smo jo že predstavili. Seznanjenost s tem, da država anketirancev sodeluje v usklajenem odzivu EU na nesrečo s pošiljanjem pomoči članicam EU in drugim državam pa je presenetljivo visoka, saj dosega 94 %. Na prvi pogled se morda zdi protislovno, da javnost usklajevanje EU pozna slabše kot vlogo svoje države v usklajenem odzivu, vendar gre očitno tu predvsem za poznavanje dejstva, da države članice EU pomagajo drugim državam, prizadejim v nesrečah, ali prek Mehanizma, mimo njega ali skupaj z njim, kar je tudi praksa nekaterih držav.

USPEŠNOST DELOVANJA SLOVENSKEGA SISTEMA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

Kot smo omenili, je Slovenijo v zadnjih letih prizadelo več velikih naravnih in drugih nesreč. Anketirance v raziskavi **SJM 2024/1** smo prosili, naj ocenijo uspešnost delovanja sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v nedavnih primerih nesreč in drugih kriz. Najbolje so ocenili delovanje sistema ob požaru na Krasu (povprečna ocena 4,12 na lestvici od 1 - zelo neuspešno do 5 - zelo uspešno), odzivanje na poplave je prejelo oceno 3,57, obvladovanje epidemije covida-19 pa le 2,97. Poudariti je treba, da je bilo 58 % vprašanih neposredno prizadetih zaradi covida-19 ali pa so bili prizadeti njihovi bližnji. Križanje podatkov pokaže, da so ti delovanje sistema ocenjevali nekoliko bolje kot drugi. Poplave so neposredno prizadele 14 % anketirancev, požar pa le 3 %.

Med posameznimi sodelujočimi so bili pri odpravljanju posledic nesreč najbolj ocenjeni gasilci (povprečna ocena 4,62 na lestvici od 1 - zelo neuspešno do 5 - zelo uspešno), civilna zaščita (4,32), prostovoljna društva (4,09), humanitarne organizacije (4,04), Slovenska vojska (3,91) in policija (3,73). Najbolj kritična je javnost do vlade (2,51) (preglednica 1). Vrstni red navedenih akterjev odzivanja na nesrečo je enak, kot ga je pokazala raziskava SJM 2015–16, takrat seveda ob drugih primerih nesreč (prim. Malešič, 2016, 185). Zelo naklonjena ocena gasilcem ne preseneča, saj izhajajo iz lokalnega okolja in so pomemben del krizne socialne dinamike v njem, ob nesreči so zelo prepoznavni, njihovo odzivanje pa je navadno hitro in uspešno. Vse bolj zaznana je tudi uspešna vloga civilne zaščite v odzivanju na nesrečo. Usklajenost delovanja omenjenih sodelujočih je javnost razmeroma slabo ocenila, saj 38 % vprašanih meni, da so delovali usklajeno, 21 % da ne, 39 % pa jih usklajenosti ni moglo oceniti.

Slovensko vojsko javnost obravnava kot ustanovo, ki naj pomaga ob nesreči. S trditvijo, naj »vojska pomaga ob naravnih, ekoloških in drugih nesrečah«, namreč v raziskavah SJM soglaša več kot 90 % v vzorec zajetih anketirancev, ta naloga pa se v preferencah javnosti uvršča celo pred obrambo države. Raziskava **SJM 2023/2** ta trend potrjuje. V raziskavi **SJM 2024/1** relativna večina (44 %) celo meni, da bi vojska ob nesreči lahko sama takoj priskočila na pomoč, ne pa da čaka na poziv civilnih oblasti (41 %). Javnost se najbolj strinja s trditvijo, da želi Slovenska vojska predvsem pomagati prizadetim ljudem in jim zagotoviti večjo varnost (povprečna ocena 4,16 na lestvici 1 - sploh se ne strinjam do 5 - v celoti se strinjam). Torej gre pri odzivu Slovenske vojske na nesrečo za humanitarno-varnostni poudarek, ne pa toliko za povečanje njenega ugleda v družbi (2,82). Večina javnosti se ne strinja s trditvijo, da sodelovanje vojske pri zaščiti, reševanju in pomoči pomeni postopno izrivanje civilnih organizacij iz procesa (2,25), prav tako ne s trditvijo, da vojska zato ne namenja dovolj pozornosti svojim drugim nalogam, kot so bojna pripravljenost, izvajanje mirovnih operacij in pomoč policiji pri zaščiti meja (2,22) (preglednica 2). Opisan odnos do vloge vojske ob nesreči je zelo verjetno posledica zaznave ogroženosti, o kateri smo pisali na začetku članka, pozitivne tradicije na tem področju in dejstva, da je vojska poklicna in se lahko bolje pripravi na eno od svojih temeljnih zakonskih nalog (Zakon o obrambi, 37. člen).

		zelo neuspešna/ -šni/-šne	neuspešna/ -šni/-šne	niti neuspešna/ -šni/-šne niti uspešna/ -šni/-šne	uspešna/ -šni/-šne	zelo uspešna/ -šni/-šne	ne vem	brez odgovora
		1	2	3	4	5	8	9
a)	vlada	19,8	23,1	30,4	11,5	3,9	9,4	1,8
b)	Slovenska vojska	4,0	3,4	14,2	42,3	25,3	9,2	1,6
c)	slovenska Policija	3,6	4,3	22,2	39,7	17,9	10,8	1,5
d)	Civilna zaščita	3,7	1,6	6,0	29,4	49,3	8,4	1,5
e)	gasilci	3,8	0,2	1,6	15,3	71,2	6,3	1,4
f)	humanitarne organizacije (Rdeči križ, Karitas ipd.)	3,0	2,3	13,3	39,1	30,2	10,5	1,6
g)	prostovoljna društva (taborniki, radioamaterji, potapljači ipd.)	2,9	1,8	10,7	33,6	30,4	19,0	1,7

Preglednica 1: Uspešnost delovanja akterjev pri odpravljanju posledic nesreč

Table 1: Effectiveness of actors in dealing with the consequences of disasters

Povprečne ocene:

a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.
2,51	3,91	3,73	4,32	4,62	4,04	4,09

Vir: SJM 2024/1

		sploh se ne strinjam	ne strinjam se	niti se ne strinjam niti se strinjam	strinjam se	v celoti se strinjam	ne vem	brez odgovora
		1	2	3	4	5	8	9
a)	SV želi s sodelovanjem pri zaščiti, reševanju in pomoči ob večjih naravnih in drugih nesrečah predvsem povečati svoj ugled v družbi.	11,0	27,1	21,0	18,7	7,7	12,4	2,0
b)	SV želi s tem predvsem pomagati prizadetim ljudem in jim zagotoviti večjo varnost.	1,0	1,8	7,2	50,9	27,8	9,1	2,2
c)	Sodelovanje SV pri zaščiti, reševanju in pomoči ob nesrečah pomeni postopno izrivanje civilnih organizacij.	20,1	39,7	12,0	9,1	3,5	13,4	2,3
d)	SV zato ne namenja dovolj pozornosti svojim drugim temeljnim nalogam (bojna pripravljenost, mirovne operacije, pomoč policiji pri zaščiti meja).	19,3	37,4	15,8	7,1	2,5	15,6	2,3

Preglednica 2: Trditve o sodelovanju Slovenske vojske v zaščiti, reševanju in pomoči ob nesreči

Table 2: Assertions on the Slovenian Armed Forces' participation in disaster protection, rescue and relief

Povprečne ocene:

a.	b.	c.	d.
2,82	4,16	2,25	2,22

Vir: SJM 2024/1

SKLEPNE MISLI

Podatki in informacije o številu in intenzivnosti nesreč ter drugih kriz po svetu kažejo trend rasti, h kateremu precej prispevajo podnebne spremembe. Države in mednarodne organizacije se tega procesa večinoma zavedajo ter izvajajo priprave na odzivanje na take dogodke. Analiza je na podlagi javnomnenjskih podatkov Eurobarometer in SJM preverjala, koliko so spoznanja o nesrečah in odzivu nanje na nacionalni in mednarodni ravni zasidrana v evropski in slovenski javnosti.

Varnost kot instrumentalna vrednota ima v **evropskem javnem mnenju** pomembno mesto. Evropska javnost okoljske in podnebne probleme zaznava kot zelo pereče in pričakuje, da bo njihovo reševanje prednostna naloga institucij EU. Nesreče, povezane s podnebnimi spremembami, bi morale biti v središču usklajenih priprav in odziva EU. Le dve tretjini vprašanih se zavedata ogroženosti zaradi naravnih in drugih nesreč v svoji regiji, hkrati pa so med državami velike razlike. Spodbudno je, da je tako zavedanje najvišje prav v Sloveniji (86 %). Najnižje je to zavedanje v Bolgariji (39 %) in Grčiji (40 %). Evropska javnost odločno podpira usklajevalno vlogo EU v pripravah in odzivu držav članic na naravne in druge nesreče. Zaupanje v pripravljenost regijskih ali lokalnih, nacionalnih in evropskih oblasti, ki delujejo na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ni zadovoljivo, saj je v povprečju tistih, ki jim zaupajo, le nekaj odstotkov več kot tistih, ki jim ne. Javnost v Sloveniji nadpovprečno zaupa vsem trem ravnam oblasti, da so pripravljene na nesreče,

najvišje zaupanje je na Finskem, najnižje pa v Grčiji. Skoraj dve tretjini anketirancev sta seznanjeni z dejstvom, da EU pomaga usklajevati odziv na nesreče, kar pomeni, da se je stopnja poznavanja v dobrem desetletju podvojila. Solidarnostna pomoč, ki jo EU prek svojega Mehanizma na področju civilne zaščite posreduje prizadetim državam znotraj EU in zunaj nje, ima visoko javno podporo in je popolnoma legitimna.

Slovenska javnost se na splošno počuti manj varno kot pred desetletjem. Med viri ogrožanja najbolj intenzivno zaznava uničevanje okolja, naravne in tehnološke nesreče ter kriminal. Najmanjši pomen v zaznavi imajo vojaške grožnje drugih držav in terorizem, vendar je treba poudariti, da so se te vrednosti v zadnjem desetletju skoraj podvojile. Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ima v Sloveniji visoko podporo javnosti, stopnja zaupanja vanj je prav tako visoka, še posebej v gasilce in civilno zaščito, delovanje sistema ob nedavnih nesrečah je ocenjeno kot uspešno ob požaru na Krasu 2022, manj uspešno je bilo ob poplavah leta 2023, še manj pa ob epidemiji covida-19. Treba je poudariti, da stopnja zaupanja lahko niha glede na izkušnjo javnosti z delovanjem sistema v konkretnih primerih nesreč. Tako so pred desetletjem sistem bolje ocenjevali prebivalci regij, v katerih so se v letih pred raziskavo zgodile nesreče in so z delovanjem sistema imeli pozitivno izkušnjo (Malešič 2019). Na podlagi podatkov lahko ugotovimo tudi, da so bili v lanski raziskavi v ocenah delovanja sistema ob covidu-19 nekoliko bolj pozitivni tisti, ki so bili sami prizadeti ali pa je epidemija prizadela njihove bližnje.

Viri in literatura

- Almond, G. A., Verba, S., 1965. The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations. An Analytic Study. Boston and Toronto: Little, Brown and Company.
- Borger, V., 2020. The concept of Solidarity. V The Currency of Solidarity: Constitutional Transformation during the Euro Crisis, Cambridge Studies in European Law and Policy. Cambridge University Press, 25–52.
- Covid-19 sledilnik. Stanje covid-19 v Sloveniji, dostopno na: <https://covid-19.sledilnik.org/sl/stats>, 5. 6. 2025.
- CRED 2023 Disasters in Numbers. UC Louvain, 2024.
- Decision of the European Parliament and of the Council on a Union Civil Protection Mechanism 2013.
- Dobnik Jeraj, M., Martinič, S., 2019. Spremembe na področju civilne zaščite na ravni Evropske unije (EU), Ujma 33, 258–265.
- Doktrina zaščite, reševanja in pomoči. Vlada Republike Slovenije, 30. 5. 2002.
- Emergency Response Coordination Centre, https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_en, 28. 8. 2024.
- Flash Eurobarometer 550, EU challenges and priorities 2024.
- Forst, R., 2021. Solidarity: Concept, Conceptions, and Contexts. Normative Orders 02. Research Centre of Goethe University Frankfurt am Main.
- Howard, A., Agllias, K., Bevis, M., Blakemore, T. 2016. They'll Tell Us When to Evacuate: The Experiences and Expectations of Disaster-Related Communication in Vulnerable Groups, International Journal of Disaster Risk Reduction, 139–146.
- Inglehart, R., 1990, Culture Shift in Advanced Industrial Society. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Kervyn, N., Chan, E., Malone, C., Korpusik, A., Ybarra, O., 2014. Not All Disasters Are Equal in the Public's Eye: The Negativity Effect of Warmth and Brand Perception, Social Cognition, 32, (3), 256–275.
- Kirschenbaum, A., Rapaport, C., Canetti, D., 2017. The Impact of Information Sources on Earthquake Preparedness, International Journal of Disaster Risk Reduction, 21 (March), 99–109.
- Komter, A. E., 2004. Social Solidarity and the Gift. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malešič, M., 1991. Evropski družbi naproti: Civilna zaščita. Ujma 5, 246–248.
- Malešič, M., 2014. Slovenska javnost: spoznavni in zaznavni vidiki varnosti. Ljubljana: Založba FDV.

18. Malešič, M., Javnomnenjska zaznava okoljske varnosti v Sloveniji. Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja, 2023, 60 (4), 729–752.
19. Malešič, M., 2019. The concept of trust in disasters: the Slovenian experience. Disaster prevention and management, 28 (5), 603–615.
20. Malešič, M., 2025. The Union Civil Protection Mechanism in the prism of solidarity theory. Journal of comparative politics, 18 (1), 34–50.
21. Mileti, D., 1999. Disasters by Design: A Reassessment of Natural Hazards in the United States, Washington, DC: Joseph Henry Press.
22. Mishler, W., Rose, R., 2001. What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-Communist Societies. Comparative Political Studies, 34(1), 30–62.
23. Newton, K., Norris P., 1999. Confidence in Public Institutions: Faith, Culture or Performance? Paper for Presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, 1-5 September.
24. Rosenthal, U., Boin, A. R., Comfort, L. K., 2001. Managing Crises. Threats, Dilemmas, Opportunities. Springfield: Charles C Thomas, 342–349.
25. Sciarra, S., 2018. Solidarity and Conflict. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Slovensko javno mnenje 2023/2 in Slovensko javno mnenje 2024/1.
27. Special Eurobarometer 541, EU Civil Protection 2023.
28. 't Hart, P., Sundelius, B., 2013. Crisis Management Revisited: A New Agenda for Research, Training and Capacity Building within Europe, Cooperation and Conflict, 444–461. www.cac.sagepub.com, 15. 10. 2014.
29. Trust in Professions 2018. The GfK Verein study, From firefighters to politicians. https://www.nim.org/fileadmin/PUBLIC/3_NIM_Publikationen/NIM_Studies/2018_-_Trust_in_Professions_-_Englisch.pdf, 5. 6. 2025.
30. Ujma 2014–2023, Ljubljana, Uprava RS za zaščito in reševanje.
31. Union Civil Protection Knowledge Networ. <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/>, 24. 8. 2024.
32. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=cz1.htm>, 13. 12. 2014.
33. Villani, S., 2017. The EU Civil Protection Mechanism: Instrument of response in the event of a disaster. Revista Universitaria Europea 26, 121–148.
34. White, J. D., Fu, K. W. Who Do You Trust? Comparing People-Centred Communications in Disaster Situations in the United States and China, Journal of Comparative Policy Analysis, 14, (2), 126–142.
35. Weng, W. W., Woo, C. K., Cheng, Y. S., Ho, T., Horowitz, I., 2015. Public Trust and Corruption Perception: Disaster Relief, Applied Economics, 47 (6), 4967–4981.
36. Zakon o obrambi, Uradni list RS, št. 103/04 – uradno prečiščeno besedilo in 95/15.